

Symposium Vlaggensysteem: praten over seks Methode bevordert gezond seksueel gedrag in Residentiële Jeugdzorg

Seks is leuk en gezond. Toch komen jongeren volgens de commissie Samson in Residentiële Jeugdzorg (RJ) twee en een half keer zo vaak in aanraking met seksueel grensoverschrijdend gedrag als kinderen die erbuiten opgroeien. Daarom is praten over seks en zo gezond seksueel gedrag bevorderen juist in RJ belangrijk. Het Vlaggensysteem, een pedagogische bespreekmethode, helpt hierbij.

Dat veel studenten, docenten, beleidsmakers en professionals uit het werkveld graag in gesprek gaan over seks en seksueel gedrag, blijkt uit de hoge opkomst van het eerste Vlaggensysteem-symposium over gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg, op 22 november 2013 bij Avans Hogeschool Den Bosch. De behoefte aan een concrete methode om seksuele ervaringen te bespreken en passend te behandelen is groot. Misschien wel omdat (on)gewenst seksueel gedrag zich vaak geleidelijk en in 'het onbesprokene' afspeelt.

Vierjarig onderzoek

Dit symposium is voor veel van de aanwezigen een kennismaking met het Vlaggensysteem. Tegelijkertijd vormt het symposium ook de aftrap van het vierjarig Raak Pro-onderzoeksproject van Avans, Movisie, Rutgers WPF, Accare en TNO. Waarbij drs. Remy Vink, onderzoeker en projectleider bij TNO Child Health, zorgde voor het uitrollen van dit oorspronkelijk Vlaamse project in Nederland.

Vink: 'De komende vier jaar wordt het Vlaggensysteem doorontwikkeld, geëvalueerd en klaargestoomd voor implementatie in de beroepspraktijk en de opleidingen SPH en social studies aan vijf hogescholen. We willen vooral weten in hoeverre de methode effectief blijkt om seksueel grensoverschrijdend gedrag terug te dringen bij kinderen en jongeren in RJ.'

Over het Vlaggensysteem

Groen, geel, rood en zwart. Met deze kleuren is voortaan de schakering aan te geven tussen enerzijds vrijwillig en gelijkwaardig seksueel gedrag (groen) en anderzijds 'tegen de wil' en zwaar grensoverschrijdend (zwart). Het Vlaggensysteem, een in de praktijk ontwikkelde pedagogische methode waarmee seksueel gedrag besproken kan worden, maakt praten over seks en seksueel gedrag voor kinderen en jongeren in RJ minder beladen.

Volgens dagvoorzitter Sietske Dijkstra, lector huiselijk geweld en hulpverlening in de keten, van Avans Hogeschool: 'Professionals in het werkveld beschikken met het Vlaggensysteem over een pedagogische en laagdrempelige taal om (gezond) seksueel gedrag te bespreken. Het is een "tool" om de nog altijd aanwezige handelingsverlegenheid onder hulpverleners tegen te gaan. De methode helpt hen ook om seksueel gedrag neutraler en objectiever te beoordelen.' En jongeren? Die krijgen door de criteria van het Vlaggensysteem een beter beeld van wat positieve en negatieve seks is. Dijkstra: 'Dit maakt hen weerbaarder.'

Dagelijkse praktijk

Tijdens het symposium is in lezingen en workshops volop aandacht voor de dagelijkse praktijk van hulpverleners, beleidsmedewerkers en onderzoekers. Drs. Erika Frans die het Vlaggensysteem vanuit Sensoa ontwikkelde en het gelijknamige boek schreef, maakt duidelijk hoe de vlaggenmethodiek werkt. Ze verklaart de verschillende kleuren en criteria waarmee kan worden aangegeven of seksueel gedrag grensoverschrijdend is.

Wat is normaal?

'We hebben allemaal een verschillende, individueel bepaalde mening over wat op seksueel vlak "normaal" is', stelt Frans. 'Ouders zetten hun eigen, niet-objectieve, norm voorop als het gaat om de seksuele opvoeding van hun kinderen. Professionals zijn door hun sterke verantwoordelijkheidsgevoel en de complexe voorgeschiedenis van de kinderen vaak extra voorzichtig. Dit maakt dat zij seksueel gedrag sneller verbieden. De normenlijst van het Vlaggensysteem geeft een eenduidig pedagogisch antwoord - één taal - op wat gezond en "normaal" seksueel gedrag is. Waardoor professionals seksueel gedrag objectiever beoordelen en ze minder terugvallen op hun eigen belevingswereld.'

Om te laten zien hoe deze taal werkt, haalt de Vlaamse doctorandus verschillende voorbeelden aan uit het boek 'Vlaggensysteem'. Zoals het voorbeeld van twee bevriende, tienjarige jongens die samen in bad willen. Ze zijn nieuwsgierig naar elkaars lichaam. Vink: 'Bij een gezonde seksuele ontwikkeling moet dit kunnen. Maar hoe zit het met jongeren in RJ?' Onder de aanwezigen zijn de meningen verdeeld. Wel is duidelijk dat het Vlaggensysteem, ook door de onderliggende normenlijst, een duidelijk kader aangeeft van wat gezond en ongezond seksueel gedrag is.

Vergeeten groep

Dan is het de beurt aan de Britse Lorraine Green, internationaal expert seksualiteit en seksueel misbruik van University of Nottingham. Green: 'Vergeeten wordt dat veel misbruikte kinderen nooit een gezonde seksuele basis kregen, soms werden ze voor de uithuisplaatsing thuis misbruikt, verwaarloosd of mishandeld. Ze leerden nauwelijks wat gezond seksueel gedrag is en kregen weinig seksuele voorlichting. Dit maakt hun behoefte aan contact en aandacht groot. Terwijl zij niet van zelfsprekend beschikken over bescherming van volwassenen. Dit maakt vooral meisjes gemakkelijk slachtoffers van grooming, waarbij volwassenen minderjarigen benaderen om hen seksueel te misbruiken.'

Hoop

Green hoopt dat het Vlaggensysteem helpt om seksualiteit en seksueel misbruik bespreekbaar te maken. 'En deze kwetsbare RJ-kinderen en -jongeren zo leren om nee te zeggen, waardoor hen veel leed kan worden bespaard. Dus studenten: er ligt een uitdagende weg voor je als je deze zeer kwetsbare kinderen wil helpen.'

Student Sociaal Pedagogische Hulpverlening, Manon Huisert vindt de lezing van Lorraine Green indrukwekkend en heftig: 'Ik heb nooit bedacht dat deze kinderen en jongeren geen normale seksuele ontwikkeling hebben meegekregen. En hoe je daar vervolgens als hulpverlener mee omgaat. Voor mij is dit zeer waardevolle informatie.'

Lef!

Volgens Taskforce-lid seksueel misbruik en kindermisbruik, Aafke Scharloo is 'leef' het sleutelwoord in hulpverlening bij seksueel misbruik. 'Lef om je als student of hulpverlener verantwoordelijk te voelen voor deze jongeren en om actie te ondernemen.' Ook getuigt het volgens Scharloo van lef als een gemeente een preventieve rol inneemt bij het tegengaan van seksueel misbruik in de gehandicaptenzorg, door doelen te stellen in jaarplannen. 'Alleen door lef te tonen kunnen we samen gaan voor een veilige jeugd.'

Workshops

Tijdens het tweede deel van symposium staan vier workshops op het programma, waarin het Vlaggensysteem de rode draad vormt. Discussie, spel, een chronologische uiteenzetting van de gezonde seksuele ontwikkeling van kind tot jongere én vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen die graag een professionaliseringslag maken omtrent seksualiteit in jeugdzorg. De lezingen, de workshops, met elkaar 'naborrelen': het symposium heeft gezorgd voor veel stof tot nadenken.

Zo ook bij Guy Schins. De hulpverlener van Jeugdresidentie Maastricht vindt het symposium 'heel leerzaam', waarbij Lorraine Green diepe indruk maakte. Vooral omdat Schins als hulpverlener dagelijks te maken heeft met grenzen stellen. Hij ervaart dit nog steeds als een complex onderdeel van zijn vak. 'Want wanneer raak je kinderen en jongeren aan, en zij jou, en wanneer niet? Het Vlaggensysteem kan me zeker helpen bij het bepalen waar de grens ligt.'

De behoefte aan verdieping over dit onderwerp is wat betreft Eline Matthijsse, sinds kort als kenniskringlid betrokken bij het Vlaggensysteem, zeker beantwoord. Vooral de onderwerpen wat gezond gedrag is, hoe om te gaan met beschadigde jongeren en vertrouwen opbouwen, spreken haar aan. 'Met elkaar praten is het antwoord. Over wat deze kinderen hebben meegemaakt, om hen te helpen beter grenzen te stellen. En om zo als hulpverleners verdere schade en nog meer leed te voorkomen. Hopelijk staat in 2014 het tweede symposium op het programma!'

Meer weten?

Als onderdeel van het Raak-pro onderzoek kan het werkveld deelnemen aan een experimentele groep of controlegroep. Ook kunnen studenten en docenten changemaker worden of een meesterproef of afstudeeropdracht op een deelthema doen.

Boek, spel en videoverslag

Wil je meer weten over het Vlaggensysteem? Koop dan het [Vlaggensysteemboek](http://shop.sensoa.be/products/vlaggensysteem) <http://shop.sensoa.be/products/vlaggensysteem> of lees meer over het [spel Oké?!](http://www.movisie.nl/publicaties/vlaggensysteem) van het Vlaggensysteem dat geschikt is voor 12- tot 18-jarige jongeren in RJ <http://www.movisie.nl/publicaties/vlaggensysteem>. Wil je een indruk krijgen van het symposium? Bekijk dan de filmimpressies die gemaakt zijn van de sprekers <http://www.avans.nl/onderzoek/expertisecentra/publicaties/veiligheid>.

Workshops

Tijdens het symposium staan vier workshops op het programma. Zo doorloopt Willy van Berlo van Rutgers WPF chronologisch de gezonde seksuele ontwikkeling en vorming van kinderen en jongeren. Telkens met als uitgangspunt: 'Wat is normaal?' En dan doelt ze op leeftijd en sekse. Over pubers die een natte droom hebben, vaker ruzie hebben met ouders, verliefdheid, verkering, meisjes die als puber ontevreden zijn over hun lichaam. En dat de meeste jongeren rond hun zeventiende voor het eerst met iemand naar bed gaan.

Erika Frans (Sensoa) en Kristin Janssens (Movisie) gaven de mogelijkheid het Vlaggensysteem-spel te spelen. Frans: 'Juist door de spelvorm wordt een beladen onderwerp "veilig" gemaakt.' Ook belichten Frans en Janssens tijdens hun workshop het project 'Be a Man'. Hierin leren laagopgeleide Turkse en Marokkaanse jongeren via de mening van anderen uit deze doelgroep hun mening te vormen over gezond seksueel gedrag.

In de workshop 'seksualiteit als geïntegreerd onderwerp in de residentiële jeugdzorg' zorgen Laura van de Weg (Accare) en Lou Repetur (Movisie) door een actieve discussie voor kennisuitwisseling. Zo ontstaat een gesprek tussen verschillende hulpverleners over hoe om te gaan met een meisje dat zichzelf snijdt. Gedeelde verantwoordelijkheid of geen verantwoordelijkheid?

Onderwijsetalage

En tijdens de workshop 'Onderwijsetalage, onder leiding van Denny Dirx, stellen een pas afgestudeerde alumna, een seksuoloog en twee Fontys-docenten zichzelf de vraag: 'Wat is nodig om het professionele handelen omtrent seksualiteit in jeugdzorg te versterken?' In de discussie die ontstaat, komen al snel 'taboes' ter sprake. Een voorbeeld: doordat de maatschappelijke kijk op seksuele beleving voornamelijk is geënt op het mannelijk perspectief, gaan meisjes steeds vaker voorbij aan hun eigen vrouwelijke seksuele behoeften. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot vaginisme, waardoor ze aan zichzelf gaan twijfelen en ontevredenheid over seks kan ontstaan. Eén van de conclusies uit deze workshop is dat een hulpverlener over elk onderwerp moet kunnen praten en zich bewust moet zijn van de eigen seksualiteit, grenzen, normen en waarden.

Tekst: Annemieke Voeten, freelance journalist in opdracht van lectoraat 'Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten', Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool (december 2013)